

# Stenogrammid

## XIII Riigikogu, I Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 04.06.2015, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:03 Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta

10:00 Istungi rakendamine

### 11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tere hommikust, head kolleegid! Palun tähelepanu! Rõõm teid näha siin värske ja puhanuna! Hea meel on, et kõik fraktsioonid on täna hommikul esindatud. Alustame Riigikogu täiskogu esimese istungjärgu kaheksanda töönädala neljapäevast istungit. Kas kolleegidel on soovi üle anda eelnõusid või arupärimisi? Palun, kolleeg Andres Ammas!

### 11:00 Andres Ammas

Austatud juhataja, tere hommikust! Lugupeetud kolleegid! Eile selgus võib-olla pisut ootamatu tõsiasjana, et seekordse Riigikogu koosseisu lemmikteema on kindlustustegevus. See seadus suutis meid tervelt kaheksaks ja pooleks tunniks endaga köita. Jätkuna eilese arutelule on mul üle anda üks otsuse eelnõu. Nimelt, eile oli mitmel korral ka siin juttu vastastikuste kindlustusseltside tegevuse seadustamisest. Ettekandjad suhtusid sellesse positiivselt, nad andsid positiivseid signaale ja lubadusi, et selle teemaga tasub edasi tegelda. Et eile siin saalis kõneldu ei jääks ainult sõnadeks, vaid saaks ka tegudeks, on Vabaerakonna fraktsioonil välja pakkuda otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu. Me teeme ettepaneku algatada kindlustustegevuse seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis loob vastastikuste kindlustusseltside tegevuseks vajalikud regulatsioonid ning tagab nende muudatuste jõustumise 2016. aasta 1. jaanuarist. Juurde on lisatud põhjalik seletuskiri, kus selgitatakse, miks vastastikune kindlustustegevus tähelepanu pälvib.

### 11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Rohkem eelnõude ega arupärimiste üleandmise soovi ei ole. Olen vastu võtnud ühe eelnõu. Riigikogu juhatus menetleb seda kodu- ja töökorra seaduse kohaselt.

Nüüd läheme teadete juurde. Head kolleegid! Pärast täiskogu istungi lõppu toimub siin istungisaalis kommunismi ja muude inimsusevastaste režiimide repressiooniohvrite ning esindamata rahvaste toetusrühma asutamiskoosolek. Kokkukutsuvad on Andres Herkel, Eerik-Niiles Kross ja Mart Nutt. Nii et osalege aktiivselt!

Kohaloleku kontroll, palun!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 78 Riigikogu liiget, puudub 23.

---

1. 10:03 Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta

### 11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Alustame tänase päevakorra punktide käsitlemist. Täna on üks päevakorrapunkt – ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekandja on Riigikohtu esimees Priit Pikamäe. Palun! Ettekandjal on sõnavõtuks aega kuni 30 minutit, igal Riigikogu liikmel on õigus esitada üks suuline küsimus, läbirääkimistel saavad osaleda ainult fraktsioonide esindajad.

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu! Kohtute seaduse § 27 lõige 3 annab Riigikohtu esimehele võimaluse pöörduda kord aastas parlamendi poole ülevaatega Eesti kohtukorraldusest, õigusemõistmisest ja seaduste ühetaolisest kohaldamisest. Täna annan teile ülevaate kohtute tegevuse sellistest põhiküsimustest, mida võib laiemas tähenduses pidada kohtuhalduse temaatika alla kuuluvaks.

Nimelt on Eesti kohtusüsteem astumas põlvkonnavahetuse ajajärku. Riigikohtu esimehe sagenenud pöördumised parlamendi poole Riigikohtu liikmete ametist vabastamiseks ja uute liikmete ametisse nimetamiseks on selle elav tõestus. Kõnealune protsess ei puuduta siiski kitsalt mitte ainult meie kõrgemat kohut, vaid kohtusüsteemi tervikuna. Meie kohtunikukonda iseloomustab personalistatistika kinnitab, et lähiaastatel jõuab pensioniikka ligi üks kolmandik kohtunikest. Seega seisab kõigis kohtuastmetes ees ulatuslik põlvkonnavahetus, mis omakorda toob endaga kaasa vajaduse leida kohtutesse arvestataval hulgal kohtunikuametisse sobivaid tugevaid uusi juriste. Samas võib kohtunikukonkursside ajakulukus ja teatud piirkondades ka vajaliku kvalifikatsiooniga juristide puudumine hakata õigusemõistmist tõsiselt takistama. Eeltoodud tõdemusest järeldub ühtlasi, et nii kohtusüsteemil endal kui ka seadusandjal, kelle antud õigusaktide järgi on kohtute tegevus reguleeritud, tuleb kriitiliselt hinnata olemasolevaid võimalusi ja võimekust vabanenud kohtade uuesti täitmiseks.

Eesti õiguskorra järgi saab professionaalse õigusemõistjana tegutseda üksnes kvalifitseeritud jurist ehk see, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi. Niisiis on piisaval arvul juristide ettevalmistamine Eesti ülikoolides kohtunikukohtade täitmise vältimatu eeltingimus. Tänapäevaks oleme jõudnud seisuni, kus juristide vähesuse üle kurta ei saa. Kogu taasiseseisvusaja kestnud ja ka praegu kehtev õigushariduse suur populaarsus gümnaasiumilõpetajate seas on 1990. aastate alguse juristide põua asendanud juristide küllusega, et mitte öelda ületootmisega. Ligikaudsete andmete põhjal võib öelda, et aastatel 1991–2013 anti Eestis akadeemilise kõrghariduse raames juristidiplom ühtekokku 5000 inimesele, kellest 3000 omandas selle diplomi Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas ning 2000 mõnes muus, tänapäevaks sageli juba kadunud ja sootuks unustusehõlma vajunud kõrgkoolis. Ühtekokku 5000-st kõrgelt haritud juristist piisaks enam kui kümne Eesti kohtusüsteemi mehitamiseks nii kohtunike kui ka kohtujuristidega. Paraku tuleb tõdeda, et kohtunikuamet ei ole ainus õigusväljakutseid pakkuv professionaalne õigussüsteem, mistõttu lõpetanute teenistusse võtmisel tuleb kohtusüsteemil konkureerida prokuratuuri, advokatuuri, notariaadi, avaliku teenistuse ja lugematu hulga eraettevõtjatega, kes samuti juristide värbamist vajalikuks peavad. Ilmselt ei vääri märkimistki, et teiste õigusvaldkondadega uute töötajate pärast konkureerides ei pea kohtusüsteem silmas ükski millist juristi, vaid üksnes keskmisest kõrgema kvalifikatsiooniga inimest. Väärat juristide värbamiseks käib aga tihe konkurents. Siitkaudu jõuamegi esimese kohtunikukonkursside puudutava tõsise probleemini, milleks on nende ebamõistlikult suur ebaõnnestumiste protsent. Sellel aastal on Eesti Advokatuuri liikmete arv esimest korda kompimas 1000 liikme piiri, kuid advokaadieksamit teha soovivate inimeste arv on endiselt ja stabiilselt suur. Advokatuuri andmetel soovib aastas advokaadieksamit teha üle 150 inimese. Konkursside prokuratuuri ametikohtadele iseloomustab erinev kandideerijate arv sõltuvalt otsitavate isikute ringist, kuid ühele abiprokuröri ametikohale on kandideerinud korraga ka 186 inimest. Kõrvutades eelnimetatud andmeid kohtunikukonkursside statistikaga, tuleb paraku nelja viimase aasta (2010–2014) arvandmete põhjal nentida, et ligi 50%-l juhtudest on kohtunikukoha täitmine ebaõnnestunud. See on ilmselgelt ebamõistlikult suur kohtunikukonkursside luhtumiste suhtarv, mida ei tohi jätta tähelepanuta, eriti olukorras, kus keskpikas perspektiivis prognoositav pensioneeruvate kohtunike arv on ulatumas ühe kolmandikuni täna täidetud kohtadest. Märkimisväärne on siinjuures tõik, et kui tavaarusaama järgi seostatakse kohtunikukonkurssi läbikukkumist eeskätt Viru Maakohutuga selle regionaalsete eripärade tõttu, siis tegelikkus on hoopis see, et lähiminevikus on ebaõnnestunud konkursid iseloomustanud ka Harju ja Tartu maakohut. Drastiline näide selle kohta pärineb möödunud aasta detsembrist, mil

ühekorraga kolmele Harju Maakohtu ja ühele Viru Maakohtu kohtunikukohale väljakuulutatud konkursil jäi lõppastmes kandideerima vaid üks inimene. Seega jäi neljast kohtunikukohast kolm täitmata põhjusel, et kandideerijaid lihtsalt ei olnud. Teine näide pärineb selle aasta märtsist, mil kahele Harju Maakohtu kohtunikukohale ei jäänud lõppastmes kandideerima ühtegi kandidaati. Tähtsusetu pole siin ka asjaolu, et senise praktika kohaselt kulub kohtunikukoha täitmisele kõiki sellega kaasnevaid protseduure silmas pidades peaaegu üks aasta. Iga kohtunikukoha täitmiseks korraldatav järelkonkurss toob kaasa selle, et koha täitmiseks kuluv aeg tuleb korrutada vähemalt kahega. Endiselt on kohtunikukohtade täitmise puhul siiski erijuhtumiks Viru Maakohus, kus alates 2010. aasta algusest kuni tänaseni on vakantsete kohtade täitmiseks välja kuulutatud ühtekokku 16 konkurssi, millest osaliselt või täielikult on nurjunud 12. Need on ühemõtteliselt muret tekitavad arvud.

Kui analüüsida, millised on seni olnud kohtunikukonkursside läbikukkumise peamised põhjused, siis on nendeks olnud kas see, et konkursil pole osalenud kohtunikule esitatavatele nõuetele vastavaid kandidaate, see, et kandidaadid on loobunud kandideerimast, või see, et kohtunikueksamikomisjon peab kandidaadi tagasi lükkama tema ebapiisavate teadmiste või sobimatute isikuomaduste tõttu. Viimati mainitu põhjustab kandidaatide vähesuse korral samuti konkursi luhtumise. Kandidaatide keskmine arv kohtuniku otsimise korral oli sama aja jooksul esimese astme kohtus kaks, ringkonnakohtus kuus ning Riigikohtus kolm inimest ühele kohale. Eeltoodud tagasihoidlikust võrdlevast analüüsist nähtub seega ühelt poolt kohtunikuameti väiksem populaarsus juristide seas, võrreldes advokatuuri ja prokuratuuriga, kuid teisest küljest ka kohtunikukonkursside kardinaalselt erinev õnnestumiste määr sõltuvalt sellest, kas kõne all on koha täitmine esimese astme kohtus või ringkonnakohtus. Seega tuleb iseäranis muret tunda esimese astme kohtusse kandideerijate vähesuse üle.

Millised võiksid olla võimalikud lahendused eelkirjeldatud olukorrast väljatulemiseks? Pakun siinkohal seadusandjale kaalumiseks kolm sammu, mille elluviimine eeldab kehtivate seaduste, peaaesjalikult kohtute seaduse muutmist. Esimeseks ja üheks olulisemaks pean vajadust avardada horisontaalse liikumise võimalusi eri juriidiliste elukutsete, eeskätt kohtunike, prokuröride ja advokaatide vahel. Kehtiv õigus lähtub nimelt arusaamast, et kohtunikuks, prokuröriks või advokaadiks saamine eeldab muu hulgas erialaeksami sooritamist, mille käigus hinnatakse kandideerija õigusteadmisi. Eksami vastuvõtmiseks ja kandideerija isikuomaduste hindamiseks on kohtusüsteemi, prokuratuuri ja advokatuuri juurde loodud kvalifikatsioonikomisjonid. Paraku annab positiivne eksamitulemus kandidaadile üksnes kitsa õiguse teatud õiguselukutse esindajate ringi sisenemiseks. Seda ei saa üle kanda teistele juriidilistele erialadele, kui sama jurist soovib edaspidi liikuda näiteks prokuröriteenistusest kohtunikuteenistusse või vastupidi, samuti näiteks soovi korral olla advokatuuri liikme asemel kohtunik või vastupidi. Seega on akadeemilise õppe lõpetamisele järgnevad erialateadmiste kontrollimised killustunud üksikute korporatsioonide vahel ning puudub vastastikune eksamite tunnustamise mehhanism. Seetõttu on kehtiva lähenemisnurga praktiline järelm juristide vähene mobiilsus eri korporatsioonide vahel, sest iga erialavahetusega kaasneb üldjuhul uue eksami sooritamise vajadus. Siinkõneleja seisukohalt on selline lahendus ilmselgelt ebamõistlik, mõjutades teatud määral kindlasti ka kohtunikukonkurssidel osalejate arvu. Jättes siinkohal korraks kõrvale küsimuse, kas kord juba akadeemilise õigusõppe lõpetanu teadmisi üldse on veel vaja uuesti kontrollida, on mul siiski hea meel tõdeda, et tänaseks sündinud konsensus kohtunikukonna, prokuratuuri ja advokatuuri esindajate vahel lubab oletada, et eri elukutsete eksamite vastastikune tunnustamine võib ehk lähiajal reaalsuseks saada. Loodan väga, et seda on valmis aktsepteerima ka seadusandja.

Ideaalis peab aga Eesti õiguskord tervikuna liikuma selles suunas, et meil kaoks üldse vajadus õigusteaduskonna lõpetanute teadmisi enne mõnda juriidilisse ametisse asumist uuesti kontrollida. Kui me kahtleme õigusõppe kvaliteedis ja peame lõpetajate teadmiste taset ebaühtlaseks, siis piisaks ehk ühestainsast lisaeksamist, mille tulemust aktsepteeriks kogu juristkond tervikuna, sõltumata sellest, millist rolli inimene soovib täitma asuda. Seetõttu arvan, et kaugemas perspektiivis peaksime uuesti kaalumisele võtma ülemineku ühtsele juristieksamile, mis oleks küpsustunnistuseks kõigil juriidilistel erialadel töötamiseks. See mõistagi ei välista seda, et iga juriidiline korporatsioon ei võiks enda ridadesse vastuvõtmisel kehtestada muid, näiteks isikuomadusi või eelnevat töökogemust puudutavaid kriteeriume, millele vastamist kandidaadilt nõutakse.

Teiseks olen seisukohal, et kiiret muutmist vajab ka kehtiv kohtunikuks saamise korraldus tervikuna. Seoses kogu meie kohtusüsteemi mehitamisega kohtujuristidest abitööjõuga on ilmselgelt kadunud

vajadus kohtuniku eraldiseisva ettevalmistus- ehk kandidaaditeenistuse järele. Kuigi ei saa eitada, et kohtusüsteem on alates 2002. aastast kehtinud kandidaaditeenistuse kaudu saanud mitmeid väga tugevaid uusi kohtunikke, on olukord alates 1. jaanuarist 2013 ettevõetud kohtujuristi ametikoha juurutamisega praeguseks ajaks märkimisväärselt muutunud. Pidades silmas, et kohtujuristi ametikoha taotlemine on oluliselt lihtsam kohtunikukandidaaditeenistusse kandideerimisest, samas kui kohtujuristi ametipalk on märkimisväärselt kõrgem kohtunikukandidaadile makstavast tasust, pole ilmselt liialdus väita, et kohtunikukandidaaditeenistus on kaotanud aktuaalsuse. Uues, n-ö kohtujuristide saabumise järgses ajastus oleks seetõttu õige ehitada kohtunikuks saamise korraldus üles selliselt, et kohtunikuameti taotlemine oleks võrdselt võimalik kõikidel juristidel, kes on teatud aja töötanud mõnes muus juriidilises ametis. Mis tahes muu varasema õigustöö kogemus tuleb kohtunikule ainult kasuks. Kas kohtunikuks kandideerimisele eelneva varasema professionaalse töötamise nõudeks seada kaks, kolm või neli aastat, on mõistagi omaette otsustamise koht. Kohtusüsteemi sisenemiseks sarnaste tingimuste seadmine võimaldab ühtlasi kõigile kohtunikuks nimetatutele kehtestada ühetaolise koolitusprogrammi, mille eesmärk on kohtunikutööks vajalike kutseoskuste õpetamine.

Kolmandaks soovin aga, et parlamendil jätkuks juba praegu otsustamisjulgust tegelda ka nende kohtunikuteenistuse sõlmküsimustega, mis on aktualiseerumas keskpikas ja pikemas perspektiivis. Kehtiv kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus näeb kohtunikule ette väärika ametitasu, mille suurus ei tarvitse häbeneda ka Euroopa Liidu liikmesriikide vahelises võrdluses. Samas näitab kohtunikukonkursside ebamõistlikult suur ebaõnnestumiste protsent, et ainuüksi töötasust ei piisa, motiveerimaks juriste kohtunikuametisse asuma. Tulevikku vaadates pole aga küsimus mitte ainult selles, kuidas võimalikult hästi täita vabanenud kohtunikukohti, vaid ka selles, kuidas motiveerida juba teenistusse nimetatud kohtunikke selles ametis võimalikult kaua jätkama. Kohtunikuamet kujutab endast alati tööd konfliktide tulipunktis, olles seetõttu pingeline ja suure koormusega. Tuleb tunnistada, et 2002. aastast, mil jõustus kehtiv kohtute seadus, pole kohtunikuks saajatele enam ette nähtud ei kohtunikupensioni, tavapärasest pikemat kohtunikupuhkust ega staažitasu kohtunikuna töötatud aastate eest. Sel põhjusel on hädavajalik, et seadusandja mõtleks juba praegu, milliste mehhanismide abil saaks aidata kohtusüsteemiga liitujatel õigusemõistmise juurde võimalikult kauaks jääda. Kõnealune probleem on iseäranis aktuaalne uute, pärast 1. juulit 2013 ametisse astunud või alles ametisse astuvate kolleegide puhul, kellele riik teadupärast kohtunikupensioni enam ei taga. Seni on kohtunikuametisse astumisega kaasnenud teadmine, et vähemalt viieteistaastase teenistuse järel on kohtunikule kindlustatud tavapärasest suurem sissetulek vanaduspensionieas. Selle teadmise mõju kohtunikukonna valikutele ei maksa alahinnata. Võttes samuti arvesse seda, et kohtusüsteemile omase püramiidja ülesehituse tõttu ei ole kõigil lihtsalt võimalik karjääriredelil tõusta, sest kõrgemas kohtuastmes on vähem kohtunikukohti, tuleb tõsiselt mõelda, milliste teenistushüvede abil motiveerida kohtunikke õigusemõistmist teenima nii kaua kui võimalik.

Kohtunike vähest personalivoolavust praegusel ajal iseloomustavate heade näitajate pöördumine vastupidiseks on arengusuund, mida kohtusüsteem peab püüdma igal kujul vältida. Kuna üldtunnustatud arusaama kohaselt kasvab kohtuniku võimekus asju lahendada, mis läbi paraneb eelduslikult ka õigusemõistmise kvaliteet, võrdeliselt kohtunikuametis töötatud ajaga, tuleb kohtusüsteemis otstarbekamaks pidada sellist lahendust, mis võimaldab kombineerida kohtuniku staaži tema ametihüvedega. Teisisõnu, mida pikem on kohtunikuna töötatud aeg, seda suuremad peaksid olema sotsiaalsed tagatised.

Kokku võttes tuleb praegu kohtute haldamise ühteaegu suurimaks probleemiks ja kõige keerulisemaks ülesandeks pidada eelseisvat kohtunike põlvkonn vahetust. Kohtusüsteem vajab lähitulevikus pensioneeruvate kohtunike asemele palju uusi kolleege. Samas näitab kohtunikukonkursside suur ebaõnnestumiste protsent, et kehtiv kohtute seadus nõuab otsustavat muutmist nii kohtunikuks saamise korralduse kui ka kohtunikuteenistuse poole pealt. Olukorra muutmiseks on Justiitsministeerium koostöös kohtunike omavalitsusorganitega ette valmistamas asjakohast kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis loodetavasti veel selle aasta sees Riigikogule arutamiseks üle antakse. Tahan loota, et kõnealuse eelnõu arutamine parlamendis kujuneb konstruktiivseks mõttevahetuseks kohtusüsteemi taaskomplekteerimise probleemide üle. Tänan tähelepanu eest!

## **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh, lugupeetud ettekandja! Teile on küsimusi. Kolleeg Kalle Laanet, palun!

### **11:00 Kalle Laanet**

Aitäh, austatud eesistuja! Hea Riigikohtu esimees, tänan ettekande eest! Nagu te mainisite, teil on tõsine probleem järelkasvuga ehk uute kohtunike leidmisega. Kas te olete mõelnud ka sellise asja peale, et võib-olla teie, kohtunikud, peaksite ise endale järelkasvu kasvatama hakkama ehk vaatama ülikoolipingist sobilike isikuomadustega ja huvidega noori ning neid oma nn šefluse all hoidma?

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Tõtt-öelda on kohtusüsteem juba mingil määral asunud ise oma järelkasvu ette valmistama. Seesama kohtusüsteemi juurde kohtujuristi ametikohtade loomine, millest ma ettekandes rääkisin, annabki selle võimaluse. Me näeme, et ametisolevatel kohtujuristidel on ilmselgelt olemas huvi kandideerida edaspidi kohtunikuks. See on selline reserv, mille peale kohtusüsteem nüüd suuri lootusi paneb. Ka meie tehtud uuringud näitavad, et kui inimene on ennast juba kohtusüsteemiga sidunud, siis on tal huvi selles süsteemis jätkata. Asjal on muidugi ka teine pool. Ma ei pea põhimõtteliselt õigeks seda olukorda, kus kohtunikud tulevadki ainult kohtusüsteemi enda kaudu. Teisisõnu, kohtusüsteemis on õigusemõistmiseks hädavajalik ka laiem pilk. Selle tagabki sageli just see, kui inimene, kes kohtunikuametisse asub, on eelnevalt pidanud mõnda teist õiguselukutset, töötanud näiteks prokuröri või advokaadina või avalikus teenistuses. See tagab lisavaatenurga asjadele. Kohtusüsteem ei tohiks sellest mitte mingil juhul ilma jääda.

Mis puudutab tööd õigusteaduskonnas õppivate üliõpilastega või selle teaduskonna lõpetanutega, siis Riigikohus on üht-teist ju teinud. Mitmedki Riigikohtu liikmed on ühtlasi õigusteaduskonna õppejõud, nii et side üliõpilastega on meil täiesti olemas. Probleem on aga selles, et kohtunikuks saamiseks on hädatarvilik, et inimene oleks omandanud magistrikraadi õigusteaduse õppesuunal. Eelnevalt, n-ö omandatava õigushariduse baasil kohtusüsteemi kedagi tööle võtta ei ole võimalik. See situatsioon loob ilmselgelt teatud eelised vabade elukutsete esindajatele ehk advokatuurile, sest advokaadibüroo pidajal kui eraettevõtjal sääraseid piiranguid ei ole. Nende võimalused etteruttavalt värvata õigusharidust alles omandavaid üliõpilasi on märkimisväärselt suuremad, kui on avaliku teenistuse võimalused. Iseenesest, jah, vastust sellele küsimusele kokku võttes: me oleme mõelnud järelkasvu ettevalmistamisele, me teeme seda ja näeme, et kohtujuristidest on saamas üks arvestusväärne reserv kohtunikukohtade täitmisel, aga minu arvates on siiski hädavajalik, et kohtusüsteemi tuleksid ka inimesed väljastpoolt süsteemi.

### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Mailis Reps, palun!

### **11:00 Mailis Reps**

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees, suur tänu väga hea mõttevahetuse ja ettekande eest! Te tõite välja terve hulga probleeme ning kutsusite seadusandlikku võimu üles mõtisklema ja võib-olla mõnda uut asja päris kohe rakendama hakkama. Ma saan aru sellisest ootavast seisukohast, aga võib-olla te teete mõne konkreetsema ettepaneku? Näiteks, seesama sotsiaalsete garantiide kadumine. On ju näha, et sellel tegelikult on mõju. Kas te teeksite mõne ettepaneku? Kas kõne alla võiks tulla sotsiaalsete garantiide, näiteks kohtunikupensioni uuesti kehtestamine? Juristiekksamist te juba rääkisite. Missuguseid mõtteid teil veel on, mis võiks olukorda parandada?

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Ma mainisin ettekandes ka seda, et kohtusüsteem on oma omavalitsusorganite kaudu ette valmistamas asjakohast kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis praegu on Justiitsministeeriumi menetluses eelnõu väljatöötamise kavatsuse kooskõlastamise faasis. Seal oleme teinud ettepaneku taastada selline asi nagu kohtunike staažipuhkus ehk seada kohtunike puhkus sõltuvusse ametis oldud ajast: mida kauem on inimene kohtunikuna ametis olnud, seda pikem on tema puhkus. Teine asi, mida ma oluliseks pean, on staažitasu. Kui me vaatame, kuidas on kohtunike tasustamine Euroopa Liidu suuremates liikmesriikides üles ehitatud, siis täheldatav on ametis oldud aja ja teenistushüvede selge seos. Kohtuniku palk kasvab sageli sedamööda, mida kauem on teenistuses oldud. See on seesama mehhanism, mille kaudu püütakse tagada kohtunikuameti eluaegsuse põhimõtte realiseerumine, et inimene jätkaks ametis nii kaua, kui see on võimalik. Need on

kaks peamist asja, mida ma pean oluliseks.

Mulle tundub, et ametihüvede reformimisel on seadusandja seni ehk liiga kitsalt keskendunud ainult ühele komponendile. On vaadatud vaid seda, milline on nende hüvede koormus riigieelarvele. Minu arvates on aga kahetsusväärset jäänud tähelepanuta hinnang süsteemi toimimisele tervikuna pärast teatud hüvede ärakaotamist. Kohtunikupensioni ei ole alates 1. juulist 2013 ametisse astuvatele kolleegidele enam ette nähtud. Tõepoolest, praegu ametis olevaid kolleege see valdavalt ei puuduta, kuid nagu ma ettekandes rõhutasin, keskmises ja pikas perspektiivis on selge, et see hakkab mõjutama põlvkonnavahetust kohtusüsteemis tervikuna, sest kui kohtunikule, kes mõtleb ameti mahapaneku peale, ei ole pärast pensioneerumist tagatud endisega võrdväärne elatustase, siis on ju oht, et ta lükkab ameti mahapanekut nii kaugele edasi kui võimalik. Siit võib tekkida probleem, et kui praegu on kohtunikuametis piirvanus 68 eluaastat, siis ühel hetkel võib tekkida küsimus, kas see on ikka kohane olukorras, kus pärast seda inimesele enam võrdväärset sissetulekut ei tagata. See omakorda toob kaasa selle, et kohtusüsteemis võib tekkida seisva vee olukord, kus vanemad kolleegid ei lähe eest ära ja nooremad kolleegid ei saa tulla süsteemi sisse ehk peatub süsteemi kui sellise uuenemine. Mulle tundub, et alati peaks vaatama, kuidas üks või teine tegur mõjutab süsteemi tervikuna, mitte väga kitsalt ainult ühte elementi.

### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Urve Tiidus, palun!

### **11:00 Urve Tiidus**

Lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Te keskendusite oma ettekandes kohtusüsteemi tulevikule just põlvkondade vahetuse seisukohast. Te kõnelesite võimalikust probleemist, et kohtunikukohad jäävad võib-olla pikemaks ajaks täitmata. Meile jagatud materjalide seas on ka statistika eelmisel aastal esimese ja teise astme kohtusse laekunud avalduste kohta. Palun kommenteerige neid arve! Esimeses astmes on 54 000 kohtuasja ja teises astmes ka tuhandeid. Kas te seletaksite natuke lahti, ega neid äkki liiga palju ei ole? Kõrvalseisjana vaadates nii tundub.

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Jah, oma ettekandele olen ma lisanud väljavõtted kohtute viimaste aastate statistikast, just nimelt kohtuasjade kaupa. Ausalt vastates tuleb öelda, et need arvud on suured küll, jah, kuid võrreldes majanduskriisiajaga on need siiski mõnevõrra vähenenud. Võib öelda, et vähemalt tsiviilasjade arv esimese astme kohtutes on stabiliseerunud 27 000 asja piirimail. Ilmselgelt on vähenenud kriminaalasjade arv. Sellel on otsene seos kuritegude arvu üldise langustrendiga. On loogiline, et ka kriminaalasjade arv sellest tulenevalt väheneb. Kui me vaatame statistikat, siis on näha, et viimase viie aasta jooksul on kriminaalasjade laekumine kohtutesse olnud järjepidevalt languses, tänaseks on see stabiliseerunud umbes 15 000 asja juures. Süüteomenetlusega tegelevate kohtunike koormust on siiski vähemalt osaliselt, kriminaalasjade arvu vähenemisest hoolimata, kasvatanud väärteoasjade arvu kasv. Kaebusi väärteomenetluses tehtud lahendite peale on viimastel aastatel olnud rohkem. Haldusasjade laekumine on läbi aegade olnud võrdlemisi stabiilne, olles eri aastatel 3000 asja kandis.

Peab ütlema, et kohtuasjade arvu ennustada on täiesti lootusetu. Kohtute esimehed on oma tööd planeerides proovinud seda prognoosida, aga eks see raske ole. Nii nagu inimeste käitumine üldse on sageli ettearvamatu, on ettearvamatu ka see, kui palju üks või teine aasta toob endaga kaasa uusi kohtuasju. Seetõttu reageerib kohtusüsteem kohtuasjade arvu kasvule alati teatud viivitusega. Küll aga peab Eesti kohtusüsteemi siiski ka kiitma. Viimasest Euroopa Komisjoni võrdlevast analüüsist liikmesriikide kohtusüsteemide toimimise efektiivsuse kohta on näha, et kohtuasjade lahendamise keskmise menetlusaja poolest on Eesti kindlasti esimese viie hulgas. Teiselt poolt jälle, vaadates, kui palju Eesti riik panustab kohtusüsteemi eelarvevahendeid ühe inimese kohta, siis selles nimekirjas oleme viie viimase hulgas. Seega julgen ma kindlalt väita, et Eesti kohtusüsteem töötab oma võimete piiri peal ja meil on absoluutselt parim õigusemõistmine, mida selle eelarveeraldise eest on võimalik saada.

### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Andres Herkel, palun!

### **11:00 Andres Herkel**

Aitäh, härra juhataja! Härra Pikamäe, aitäh selle päris mõtlemapaneva ülevaate eest! Kindlasti tekitab see laiem pilk ja ka eri elukutsete eksamite tunnustamise soov sümpaatiat, aga tulevikuprobleemide lahendamisel jätab rõhuasetus sotsiaalsetele garantiidele mulle vastuvoolu ujumise mulje. Eesti ühiskonnas on vananemine üldine probleem, ilmselt ei ole see mitte üksnes kohtunikukonna probleem. Mis puudutab kas või eripensione, siis tendents on täiesti selgelt ju nende kaotamine. Ka Riigikogu liikmetel on need ammuilma kaotatud. Algselt olidki need kindlasti liiga luksuslikud. Kas lahendust ei tuleks otsida siiski kusagilt mujalt? Ja andke palun oma hinnang, kui otstarbekaks te peate Eestis kujunenud kolmeastmelist kohtusüsteemi! Kas see mõnes kohas ei ole liiga kohmakas?

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Mis puudutab sotsiaalseid tagatise, siis ma täiesti adun, et see on vastuvoolu ujumine, aga kohtusüsteemi eest mingil määral vastutava isikuna tundub mulle, et minu ülesanne on juhtida tähelepanu nendele probleemidele, mis viimase aja reformide tõttu meil on tekkinud. Muide, ma julgen väita siiski ka seda, et see ametipensionide või, nii nagu te ütlesite, eripensionide kaotamine ei ole olnud Eesti riigis ühtne poliitika. Eesti avalikus teenistuses on ka selliseid sektoreid, kus veel üsna hiljuti on neid kehtestatud, veidi teistsugusel kujul. Üks selline sektor on ju vanglateenistus, kus riik tagab selle soodustuse, tõsi küll, kogumispensioni kujul, kuid riik siiski panustab vanglaametnike pensioni kogumisse. Ma tahan öelda, et peale kunagi tuntud ametipensionide süsteemi ja selle täieliku ära kaotamise on ka vahepealseid variante. Võimalusi on mitmeid. Aga fakt on see, et mingil moel tuleb inimesi motiveerida kohtusüsteemis jätkama. See on õige. Kohtunikuamet on veel iseäranis spetsiifiline, sest eluaegsuse põhimõtte eeldab siiski, et kui inimene ametisse asub, siis ta jätkab seal võimalikult kaua. Selle ohu tõttu, mida me praegu mingil määral ette näeme, et olukorras, kus ei ole enam ühtegi tugevat motivaatorit, küll aga on ahvatlusi kõrvalt, väljastpoolt süsteemi, võib juhtuda, et ka kohtunikukonna hulgas hakkab suurenema tööjõu voolavus, mis kindlasti ei ole üheski mõttes tervitatav arengutendents.

Küsimuse teine pool puudutas Eesti kohtusüsteemi ülesehitust. Mina arvan, et kolmeastmeline kohtusüsteem, mis kehtiva põhiseaduse valguses meil kehtestati ja omaks võeti, on ennast kindlasti õigustanud. Minu küsimus on alati olnud lihtsalt see, kas meil on ikka ilmtingimata vaja kõiki või valdavalt osa kohtuasju menetleda kõigis kolmes kohtuastmes. Ma arvan, et see ei ole otstarbekas. Kui me vaatame, kuidas on edasikaebemehhanismid üles ehitatud teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, siis näeme, et tavaliselt kahekordset edasikaebeõigust ei lubata just nimelt selle äärmise ressursimahukuse ja suure ajakulu tõttu. Veelgi enam, tegelikult on meie süsteem isegi komplitseeritum. Kui me mõtleme haldusajadele, kus kohtusse pöördumisele eelneb kohustuslik vaidemenetlus, siis teinekord on meil teatud asjades edasikaebevõimalusi mitte kolm, vaid lausa viis. Ei saa öelda, et see oleks mingiski mõttes mõistlik. Minu ettepanek on siiski kaaluda, kas saaksime kohtuasju kuidagi diferentseerida ehk kas kõik asjad peavad tingimata algama esimese astme kohtus või võiksid teatud asjad alata esimese astmena ringkonnakohtus ja mõned asjad lõppeda edasikaebemenetlusega ringkonnakohtus. Minu arvates on siin väga suur mõtlemise koht. Praegune süsteem, mulle tundub, on nii mõneski punktis ebamõistlik.

### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Tarmo Tamm, palun!

### **11:00 Tarmo Tamm**

Aitäh, juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees, tänan väga sisuka ettekande eest! Kui kokkuvõtvalt öelda, siis selle ettekande sisu oli selline, et ega Eesti riik ei suuda erasektoriga konkureerida. Iseenesest on see ju kurb, sest kohtusüsteemis peaksid töötama sellised inimesed, kes ei peaks iga päev mõtlema ameti vahetamise peale või sellele, milline saatus neid tulevikus ootab, vaid nad peaksid olema piisavalt kindlustatud. Sellest sõltub ju nende otsuste kvaliteet, millest sõltub jällegi see, kas riigis on põhiseaduslik kord ikka tagatud. Igale inimesele on sellised otsused ju tähtsad. Kui palju oleks süsteemi raha juurde vaja, et kohtusüsteem oleks erasektoriga võrreldes konkurentsivõimeline?

### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Julgen siiski väita, et selle küsimuse õige adressaat on justiitsminister, sest esimese ja teise astme kohtute haldamine on Justiitsministeeriumi valitsemisalas. Ma näeksin parema meelega, et eeskätt justiitsminister näitaks üles initsiatiivi, muu hulgas nendesamade minu ettekandes tõstatatud probleemide lahendusteede otsingul. Minul täna neid arve teile välja käia ei ole, kuid ma loodan, et minu ettekande järel, nende eelnõude menetlemise käigus, millele ma siin tähelepanu juhtisin, need arvud selgeks saavad.

#### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Valeri Korb, palun!

#### **11:00 Valeri Korb**

Aitäh! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Mainisite, et on vaja kiirendada kohtuniku töökoha saamise protsessi. Lihtsalt öeldes sõidame natukene kiiremini. Kas te ei karda, et sellega halveneb kohtu töö kvaliteet? Tegemist on ju inimestega, kes vigu teha ei tohi.

#### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh! Kohtusüsteemis õigust mõistes on alati kaks parameetrit, mida tuleb püüda ühekorraga ja võimalikult hästi järgida. Üks on keskmine menetlusaeg, õigusvaidlus peaks saama lahendi võimalikult kiiresti, aga teine on muidugi selle lahendi sisuline kvaliteet. Mõistliku menetlusaja poole pürgimine ei tohi kaasa tuua kohtulahendite kvaliteedi halvenemist. Nende kahe parameetri ühitamine, tuleb tunnistada, ei ole alati väga kerge ülesanne. Aga ma siiski arvan, et meie kohtusüsteemis on see õnnestunud. Tõsi, muidugi esineb vigu. Edasikaebeinstantside ülesanne ongi neid kontrollida ja kõrvaldada. Aga laias laastus, ma arvan, on süsteem siiski stabiliseerunud sellises tasakaalupunktis, kus meil on ühekorraga tagatud nii mõistlik menetlusaeg kui ka lahendi sisuline kvaliteet.

#### **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Henn Põlluaas, palun!

#### **11:00 Henn Põlluaas**

Aitäh, lugupeetud juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Endise omavalitsusjuhina kasutan võimalust ja esitan teile küsimuse. 2010. aastal tegi Riigikohus otsuse, mille järgi tuleb Riigikogul ja valitsusel täpselt sätestada, millised on riigi ja millised kohaliku omavalitsuse ülesanded, ning selle kohaselt ka kõiki kohalikele omavalitsustele pandud ülesandeid finantseerida. Paraku ei ole seda otsust tänaseni täidetud. Kuidas oleks teie arvates võimalik teha Riigikohtu otsused Riigikogule kohustuslikuks?

#### **11:00 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Tõesti, minu ettekandele on lisatud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve 2010.–2014. aasta kohtulahendite täitmise ülevaade, samasugune ülevaade oli ka eelmise aasta parlamendiettekande juures. See konkreetne kohtuasi, millele te oma küsimuses viitasite, puudutab kohalike omavalitsuste rahastamise kohtuasja, mis tõesti pärineb juba aastast 2009. Riigikohus märkis põhiseaduslikkuse järelevalve korras lahendit tehes, et riigil tuleb see küsimus lahendada ehk tuleb piiritleda, millised on kohaliku omavalitsuse ja millised riiklikud ülesanded. Minule teadaolevalt on parlament sellele lahendile uue riigieelarve seaduse väljatöötamisel osaliselt ka tuginenud. Seadus võeti vastu 19. veebruaril 2014 ja see jõustus 2014. aasta 23. märtsil. Seal on tõesti püütud seda probleemi mingil määral lahendada. Seal on säte, mis käsitleb riikliku ülesande täitmise kulude katmist, kuid see jõustub alles alates 1. jaanuarist 2017. Seetõttu on mul praegu raske öelda, milline on selle sätte jõustumise mõju Riigikohtu tõstatatud probleemi lahendamisele. Analüüs on tegemata, kuna praktilisi kogemusi veel ei ole.

Aga mis puudutab laiemalt seda, kuidas seadusandja Riigikohtu lahendeid täidab, siis olen ka varem sellisele küsimusele vastates märkinud, et üheski riigis selleks mingit sunnimehhanismi välja mõeldud ei ole. Ma ei kujuta ka hästi ette, et selline sunnimehhanism eksisteerida saaks. Teisisõnu, see peab olema ikkagi kohtuotsuse autoriteet, mis tagab selle täitmise. Teiselt poolt on oluline põhiseaduses ettenähtud võimude lahusus, aga samas ka tasakaalustatuse mehhanism, mis muu hulgas tähendab, et riigivõimu eri harud aktsepteerivad üksteise lahendeid.

## **11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Johannes Kert, palun!

### **11:01 Johannes Kert**

Aitäh, härra aseesimees! Palju tänu, härra ettekandja, suurepärase ja kõikehaarava ettekande eest! Ma tahan puudutada ainevaldkonda, mida seoses kohtumõistmisega on võib-olla vähem käsitletud, nimelt õigusemõistmist sõjaväeliste kuritegude üle. Ukraina kogemused näitavad, mida on endaga kaasa toonud sõjaväelise kohtusüsteemi ärakaotamine aastal 2012. Rindel on asi kaugel distsipliinist. Võib-olla oleks Ukraina kaitsetegevus olnud efektiivsem, kui distsipliin oleks olnud rangem. Selleks et kriisi ajal või sõjaseisukorras töotaks õigussüsteem just sõjaväeliste kuritegude osas, on vaja, et see süsteem oleks rahuajal rajatud ja ka rakendamisel oleks saadud teatud praktika. Meil on vedanud, et olles ...

## **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Hea kolleeg, palun küsimus!

### **11:01 Johannes Kert**

... ligi 20 aastat osalenud rahvusvahelistes sõjalistes operatsioonides, ei ole meil vaja olnud oma kaitseväelaste üle kohut mõista. Milline on teie seisukoht, kuidas vastav süsteem sobitub meie kohtusüsteemi?

### **11:01 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Pean ütlema, et taasiseseisvunud Eesti kohtusüsteemis pole kunagi olnud eraldi haru kaitseväelaste toimepandud süütegude uurimiseks ja nende kohtulikuks arutamiseks. See on olnud osa üldkohtusüsteemist ehk need asjad lahendab seesama üldkohus, kes lahendab ka muid süüteoasju. Ma arvan, et Eesti-taolises väikeses riigis ei ole vist ka otstarbekas hakata selle jaoks eraldi kohtusüsteemi haru moodustama. Selle küsimuse lahendamiseks on ilmselt teisi teid. Kunagi, ma mäletan, pakuti välja mõte, et kui kohus peaks hakkama arutama kaitseväelaste süüteoasju, siis vähemalt kriminaalasjades võiks olla ette nähtud, et rahvakaasistujad selle küsimuse lahendamisel oleksid kaitseväelaste hulgast. See tagaks piisava erialase kompetentsi nende süütegude arutamisel. See oleks vahevariant, kuidas seda küsimust reguleerida. Praegu, tõsi küll, möönan, seda regulatsiooni ei ole. Aga selle peale võiks ehk mõelda.

Mis puudutab õigusemõistmise toimimist sõjaolukorras, siis selle peale on Eesti juristkond mõelnud. Minu mälu järgi keskenduski Eesti Reservohvitseride Kogu eelmine aastakoosolek, millega kaasnes ka üks seminar, nimelt sellele küsimusele, kas ja mil määral õigusemõistmine sellises keerulises situatsioonis toimib ja milliseid muudatusi kohtumenetluste seadustes me vajaksime. Tõsi küll, see oli akadeemiline arutelu. Ma ei tea, et Justiitsministeeriumi tööplaanis mingisuguseid selliseid eelnõusid oleks.

## **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Kristjan Kõljalg, palun!

### **11:01 Kristjan Kõljalg**

Aitäh, härra juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Raha on alati vähe. Nagu ma teie jutust aru sain, siis võib Eesti kohtusüsteemi töötulemuste ja selle rahastamise n-ö võrdlusega rahule jääda ning võib eeldada, et Eesti kohtusüsteem on väga hästi hakkama saanud. Kas ma sain õigesti aru?

### **11:01 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Jah, te olete täiesti õigesti aru saanud. Ma julgen kindlasti väita, et Eesti kohtusüsteem tagab parima õigusemõistmise, mida selleks eraldatud eelarvevahenditega on võimalik saada.

## **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Liina Kersna, palun!

### **11:01 Liina Kersna**

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Riigikohus on rahuldanud Tallinna Linnavolikogu taotluse ja tunnistanud põhiseadusvastaseks olukorra, kus riik pani kohalikule omavalitsusele kohustuse osaliselt erakoole rahastada, kuid ei andnud selleks raha. Nüüd kaalub Haridus- ja Teadusministeerium seadusmuudatust, mille kohaselt muutuks erakoolide tegevustoetuse rahastamine kohalikule omavalitsusele vabatahtlikuks. Kuidas te hindate olukorda, kus erakoolide toetamine selle tõttu väga ebakindlaks muutub?

### **11:01 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh! Ma saan aru, et see küsimus puudutab ühte konkreetset Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendit, milles tõesti öeldi, et erakooliseaduse § 22<sup>2</sup>, kui mälu mind ei peta, näeb ette, et kohalik omavalitsus osaleb eraüldhariduskooli tegevuskulude katmises ja selleks tuleb riigil vahendid ette näha. Riigikohtu seisukoht oli selline, et see on riigi poolt kohalikule omavalitsusele pandud kohustus ja kui riik selliselt toimib, siis põhiseadus ütleb ka seda, et ta peab selle riikliku kohustuse täitmiseks kaasa andma eelarvevahendid, mida kohalik omavalitsus seda ülesannet täites välja maksab, kõnealusel juhul eraüldhariduskoolidele. See, milliseid riiklikke kohustusi kohalikele omavalitsustele panna, kas neid üldse panna ja millises mahus, on kõik riigi otsustada ehk see kõik on seadusandja kättes. Teisisõnu, loomulikult võib riik olemasolevat mudelit ka muuta, võttes näiteks selle kohustuse kohalikelt omavalitsustelt ära, teha sellest puhtalt riigi kohustuse ja siis ise vahetult seda finantseerida. Lähenemisenurki on väga erinevaid.

Ma tahan öelda, et seadusandja käed on nende otsuste tegemisel üsna vabad. Küll aga tahan rõhutada, et minu mälu järgi omal ajal, kui see § 22<sup>2</sup> kehtestati, oli selle lähte-eeldus ju ikkagi see, et võrdselt tuleb kohelda nii riiklikke koole, kohaliku omavalitsuse üldhariduskoole kui ka eraüldhariduskoole. See võrdsuse printsiibi järgimine on minu arvates endiselt oluline, sest ma arvan, et alternatiivpedagoogika ja alternatiivharidus on asjad, mis väärivad toetamist ja millel on meie ühiskonnas kindel koht. Muidugi tuleb siin silmas pidada ka seda, kui riik otsustab selle kohustuse ümberkujundamise kasuks, et nendel eraüldhariduskoolidel, kes on juba seda toetust saanud, võib olla tekkinud õiguspärane ootus saada teatud tegevustoetust ka tulevikus. Näiteks võivad nad ju olla sellest kehtivast seadussättest tulenevalt teinud mingisuguseid investeeringuid. Teisisõnu, süsteemi ümberkujundamisel tuleb silmas pidada, et rakendussätetega on vaja reguleerida ka olukord, mis tekib pärast selle kohustuse muutmist.

### **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Helmen Kütt, palun!

### **11:01 Helmen Kütt**

Täna, austatud eesistuja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Minu küsimus puudutab eestkostja aruandlust. Varem esitati omavalitsusele eestkostja tehtud ülevaade eestkostetavate kulude kohta, 2010. või 2011. aastal tuli seda hakata esitama kohtule. Ma ei eeldagi, et te oskate kohe peast vastata, aga minu palve oleks saada andmeid ja informatsiooni, kas on olnud ka kuritarvitamisi. Eestkostja võib olla pereliige, omavalitsus, MTÜ või ka võõras isik. Nüüd on muudatusest möödunud juba mitu aastat. Mind lihtsalt huvitab, kuidas see protsess on toimunud. Võib-olla on vaja ka seadusmuudatusi. Riigikogu on teinud ühe seadusmuudatuse, mis tähendas kviitungite kogumise kohustuse vähendamist.

### **11:01 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Pean ausalt tunnistama, et sellele detailsele küsimusele ma täna kohe vastata ei oska. Tõsi küll, ma mäletan neid vaidlusi, mis kerkisid esile ka meedias, et inimestele on selle aruandlusega pandud ehk liiga üksikasjalik ja koormav kohustus. Aga ma olen alati valmis paluma, et seda teemat analüüsitaks. Ma usun, et ma saan teile lähitulevikus kirjalikult vastata.

### **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Igor Gräzin, palun!

### **11:01 Igor Gräzin**

Härri Riigikohtu esimees, kuidas te praegu tervikuna hindate kohtueelse menetluse tähtaegade probleemi? Ma mõtlen seda kompleksis, alates prokuratuurist ja lõpetades kohtuliku uurimisega, kuni tehakse kohtuotsus, ja menetlusega kohtusüsteemis eneses. Probleem, nagu te teate, on selles, et on protsesse, mis on kestnud viis, kuus, seitse, kaheksa, üheksa aastat ja on lõppenud oportuuniteediga. Tähendab, tähtajad on selgelt ebamõistlikud. Seadus määrab teatavasti kindlaks, et menetlus peab toimuma mõistliku tähtaja jooksul. Aga see mõistlikkus on ise väga keeruline mõiste, sest minuti kestus oleneb sellest, kummal pool kemmergu ust sa oled, ja ka üks liigne päev on kohtualusele või uurimisalusele ikkagi väga piinav. Kas oleks mõtet teha mingisugune revisjon, kas need tähtajad tuleks taastada või seadus täpsemalt formuleerida?

### **11:01 Riigikohtu esimees Priit Pikamäe**

Aitäh selle küsimuse eest! Mulle teadaolevalt tegelebki Justiitsministeerium praegu kriminaalmenetluse seadustiku analüüsimisega, muu hulgas kohtueelse menetluse, selle kiiruse ja võimalike tähtaegade seadmise aspektist. Ma olen täiesti nõus, et liiga pikk kohtueelne menetlus on probleem. Kindlasti on see probleem eeskätt just sellele menetlusele allutatud isiku perspektiivist, kelle saatus jääb ju väga pikaks ajaks lahtiseks. Aga ma olen siiski olnud kogu aeg ka seda meelt, et seda probleemi ei ole võimalik lahendada eeluurimise tähtaegade taastamisega, nagu see oli omaaegses Eesti NSV kriminaalmenetluse koodeksis või kriminaalmenetluse koodeksis, mis kehtis teatud aja ka pärast Eesti taasiseseisvumist. Nimelt, kui ikkagi süvitsi vaadata, mis on menetluste venimise tavapärane põhjus, siis see on ju ressursivähesus: asjade suur hulk ja neid menetlevate inimeste väike arv. Kuni see suhtarv ei muutu ehk asjade arv ei vähene või inimeste arv ei kasva, ei ole võimalik neid asju kiiremini menetleda. Ma arvan, et normatiivne liigutus kehtestada mingid tähtajad ei muuda selles olukorras mitte midagi. Kui me meenutame kas või seda aega, kui eeluurimistähtajad kehtisid, siis sageli, tuleb tunnistada, need menetlust ei kiirendanud. Ma julgen väita, et see kogemus on meil ajalooliselt olemas ja see kogemus ei ole olnud positiivne. Tuleks püüda tegelda ikkagi selle nähtuse juurtega. Üks asi, mille peale võiks siiski juba tõsiselt mõelda, on oportuuniteedi põhimõtte kehtestamine menetluse alustamisel. Praegu meil ju teadupärast süüteomenetluses, kindlasti vähemalt kriminaalmenetluses, kehtib legaliteedi põhimõte, mis tähendab, et kõikides asjades, kus ilmnevad kuriteo tunnused, tuleb menetlus alustada ja see läbi viia. Küsimus on selles, et kui me oleme valmis möönma, et meil ei jätku ressursse kõikide asjade menetlemiseks, kas siis äkki muuta oportuuniteedi põhimõtte, mis praegu on lõpetamise oportuuniteet, st menetlus tuleb läbi viia ja siis võib lõpetada, alustamise oportuuniteediks ehk teha otsus ära juba siis, kui kuriteoavaldus laekub. Ehk tuleks otsustada, kas meil on otstarbekas seda asja menetleda või mitte.

### **11:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh, austatud Riigikohtu esimees, ülevaate ja küsimustele vastamise eest! Rohkem küsimusi Riigikogu liikmetel teile ei ole. Läheme edasi läbirääkimistega. Toomas Vitsut Keskerakonna fraktsiooni nimel. Palun!

### **11:01 Toomas Vitsut**

Lugupeetud eesistuja! Austatud Riigikohtu esimees! Head kolleegid! Austatud Riigikohtu esimehel olid oma ettekandes rõhuasetused, millele ma tahan lisada veel ühe probleemikäsitluse, mis ka küsimustele vastamise ajal esile tõusis. Aastatel 2010–2014 tuvastas Riigikohus vajakajäämisi ehk põhiseadusvastaseid sätteid või õiguslünki 98 juhul. Kahel juhul oli kohtuasja algataja Tallinna Linnavolikogu, mille esimehena tuli minul nende kaasuste ettevalmistamisel ja menetlemisel aktiivselt osaleda. Mõlemast kaasusest on täna siin saalis ka juba juttu olnud.

Ma peatun ühel nendest, kuna tegemist on probleemiga, mis ei puuduta ainult ühte omavalitsust. Selle probleemi käsitlemisel tegutses Tallinna Linnavolikogu pigem kui omavalitsuste advokaat, püüdes probleemi lahendada laiemalt ning kaitsta kõikide omavalitsuste huve. Nimelt, 16. märtsil 2010 avaldati kohalike omavalitsuste rahastamist ja riiklike kohustusi puudutav Riigikohtu lahend, millega tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks selliste õigustloovate aktide andmata jätmine, mis sätestaksid, millised seadusega kohaliku omavalitsuse üksustele pandud kohustused on omavalitsuslikud ja millised riiklikud, ning eristaksid kohaliku omavalitsuse üksustele kohaliku elu küsimuste otsustamiseks ja korraldamiseks ette nähtud raha riiklike kohustuste täitmiseks mõeldud rahast ning näeksid ette kohaliku omavalitsuse üksustele seadusega pandud riiklike kohustuste rahastamise riigieelarvest.

Lahendist hoolimata pole omavalitsuste jaoks tänaseni mitte mingisuguseid muutusi toimunud, samas kui riigivõimuesindajad peavad seda Riigikohtu otsust täidetuks. Vähemalt nii väidetakse, kui sellest ühes või teises olukorras juttu tuleb. Osapooled on eri meelt. Täidetuks võimaldab selle riigivõimuesindajatel tunnistada riigieelarve seaduse eelnõu 513 väljatöötamine ja selle seaduse vastuvõtmine 19. veebruaril 2014. Kuna riikliku ülesande kulude katmist puudutavad sätted jõustuvad aga 1. jaanuarist 2017, siis tegelikult ei saa seda lahendit täidetuks lugeda.

Täitmata Riigikohtu lahendeid on tänasel päeval kokku 12. See ei näita Riigikogu ega valitsust just kõige paremas valguses. Kui me tavakodanikelt nõuame seaduskuulekust, aga riiklikul tasandil vaatame kohtuotsustele läbi sõrmede, demoraliseerib see seaduskuulekust üleüldiselt. Mina värske Riigikogu liikmena värskest ametisse asunud Riigikogu uues koosseisus loodan, et vanad halvad kombesid saavad siin Riigikogus siiski ajalooks. Ma tänan!

### **11:01 Aseesimees Jüri Ratas**

Aitäh! Palun Riigikogu kõnetooli Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni esindaja Heljo Pikhofi!

### **11:01 Heljo Pikhof**

Austatud juhataja! Riigikohtu esimees! Lugupeetud kolleegid! Suur tänu lugupeetud Riigikohtu esimehele sisuka ja särava ettekande eest! Loodan väga, et täna siin esile toodud kohtusüsteemi probleemide lahendamine on kõigile ametikaaslastele ühtviisi oluline ja et me nendes küsimustes oleme üle päevapoliitilistest erimeelsustest. Tahan järgnevalt markeerida mõned probleemid, mis minu ja meie fraktsiooni arvates ehk olulisemad on.

Lugupeetud Riigikohtu esimehe ülevaade kohtute tegevuse põhiküsimustest ei keskendunud sel aastal esmakordselt mitte niivõrd otseselt õigusloome kvaliteedile, vaid pigem kehtivast õiguskorrast tuleneva kohtuhalduse väga tõsisele probleemile. Nimelt on kohtusüsteemis alanud ulatuslik põlvkonnavahetus, lähiajal on pensionile siirdumas peaaegu kolmandik kohtunikukonnast. Väga selgelt kõlas siin täna, et kogu kohtusüsteemi üks suuremaid probleeme, mis aasta-aastalt aina süveneb, on tööjõupuudus. Muret teeb kohtunikukonkursside ebaõnnestumiste ähvardavalt suur protsent. Seda fakti tuleks meil siin täna käsitleda indikaatorina, millele on vaja kiiresti reageerida. Pole ju kohtusüsteemi tervis ja jätkusuutlikkus riigi toimimise seisukohalt mitte vähem tähtis kui seadusandliku ja täidesaatva võimu tõrgeteta toimimine. Jah, tõenäoliselt pole praegust kohtunikuks saamise korraldust muutmata võimalik seda probleemi rahuldavalt lahendada. Midagi on väga valesti, kui isegi kõrgharidusega juristide ülekülluse tingimustes pole piisavalt soovijaid või sobivaid kandidaate sellisesse klassikaliselt ja autoriteetsesse juristiametisse, nagu seda on kohtunikuamet.

Ei saa väita, nagu kohtuniku palk oleks ka tema töö keerukust ja sellega kaasnevat vastutust arvestades ebaoproportsionaalselt väike. Kohtunik on kõrgem riigiametnik, kelle töötasu on igati konkurentsivõimeline nii avaliku teenistuse kui ka erasektori palgatingimustega võrreldes. Samuti on selge, et järeleandmisi ei saa teha kohtuniku erialastes teadmistes ega isikuomadustes. Samas, alles mõni aeg tagasi me suhteliselt vastutustundetult kärpisime kohtunike sotsiaalseid tagatiseid. Tegelikult tõime sellega kaasa ebakindluse, mis kindlasti mõjub halvasti inimeste süsteemis püsimisele.

Head ametikaaslased! Meil tuleks pöörata fookus kohtute seaduses sätestatud kohtunikuameti taotlemise korralduslikule küljele. Olen igati päri Riigikohtu esimehega, et praegust korraldust tuleks reformida nii, et kaoks kohtunikukandidaatide ettevalmistusteenistus kui kohtunikuametikas ettevalmistav etapp, sest seda asendab edukalt viimase kohtureformi käigus loodud kohtujuristi ametiteenus. Õnnestunud kohtujuristi ameti loomine võimaldab kohtujuristidel tulevikus olla kohtunikukonna peamine taimelava, sest kohtujuristi edasiliikumine kohtuniku ametikohale on loogiline nii karjääri mõttes kui ka minimaalse ümber- või täiendusõppe seisukohalt. Kohtujuristi ametioskused ja kogemused on kohtunikuametis täiel määral rakendatavad.

Sobiv abinõu oleks kindlasti ka klassikalistes juristiametites (advokaat, prokurör, kohtunik) horisontaalse liikumise hõlbustamine ühtse kvalifikatsioonieksami sisseseadmise abil. Aga siin võib probleemiks kujuneda isikuomaduste sobivuse kriteerium, sest teatavasti peavad kohtunikukandidaadid erinevalt näiteks advokaatidest tegema läbi julgeolekukontrolli ja vastama täielikult riigisaladusele juurdepääsu tingimustele.

Nende teemadega peame Riigikogus sisuliselt ja sügavuti tegelema. Õige on ka see, et seadusandja peab kohtusüsteemi nägema kaugemas tulevikuperspektiivis. See tähendab ...

Kolm minutit juurde, palun!

## 12:04 Aseesimees Jüri Ratas

Kolm minutit lisaega.

## 12:04 Heljo Pikhof

... et küsimus pole mitte ainult selles, kuidas võimalikult hästi täita vabanenud kohtunikukohad, vaid ka selles, kuidas motiveerida juba teenistusse nimetatud kohtunikke selles ametis võimalikult kaua jätkama. Leian, et kohtuniku töötasu peab olema peamine motivaator pikaajaliseks ametis püsimiseks, samuti on olulised sotsiaalsed garantiid.

Lõpetuseks juhin tähelepanu veel ühele olulisele asjaolule, millel Riigikohtu esimees oma ettekandes ei peatunud, kuid mis tuleb välja kohtute tegevuse statistika materjalidest. Jutt on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahenditest, mis eeldavad seadusandja tegevust, kuid mille täitmiseks ei ole seadusandja veel asjakohaseid eelnõusid menetlema asunud. Tõepoolest, see ei ole kooskõlas demokraatlikule õigusriigile kohase hea õiguskäitumisega. Kuigi siin ei ole midagi uut ja enneolematut, tuleb meil pattu tunnistada. Paraku ei ole mitte kõik esiletoodud puudused ja tegematajätmised seadusandja kontrolli all. Ülevaate kohaselt on seadusandjal 40-st Riigikohtu lahendist praegu täitmata kokku 12. See on tegemata töö, mis aga paraku ei sõltu üksnes Riigikogu komisjonide tahtest. Riigikohtus erinevate seaduste põhiseadusvastaseks tunnistatud sätted vajavad kordategemiseks esmalt analüüsimist ja kooskõlastamist ministeeriumide kui kompetentsikeskuste ja Vabariigi Valitsuse tasandil. Seetõttu ootamegi Vabariigi Valitsuselt eelnõusid. Sotsiaaldemokraatide fraktsioon tänab lugupeetud Riigikohtu esimeest sisuka ettekande eest!

## 12:04 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli Eesti Reformierakonna fraktsiooni esindaja Kalle Laaneti!

## 12:04 Kalle Laanet

Austatud juhataja, palun kaheksa minutit!

## 12:04 Aseesimees Jüri Ratas

Kaheksa minutit.

## 12:04 Kalle Laanet

Head kolleegid! Hea Riigikohtu esimees, aitäh sisuka ülevaate eest! Saan väga hästi aru, miks Riigikohtu esimehe selle aasta ülevaade käsitleb kohtusüsteemi jätkusuutlikkust. Lähiaastatel on pensioniikka jõudmas rekordarv kohtunikke, 2020. aastaks tekib see õigus 28%-l kohtunikest. Eriti muret tekitav on, et viimastel aastatel on luhtunud suur hulk kohtunikukonkurse. 2010.–2014. aasta arvandmete põhjal ebaõnnestus kohtunikukoha täitmine ligi 50%-l juhtudest. Sellest tulenevalt on meie ees keeruline ülesanne tagada ühe põhiseadusliku institutsiooni, nimelt kohtusüsteemi jätkusuutlikkus, et ta vastaks ühiskonna ootustele.

Olen nõus, et kohtunikuks saamist tuleb muuta paindlikumaks. Kohtunikuks kandideerijatel tuleks nõuda pika ettevalmistusteenistuse asemel nelja- kuni viieaastast õigusosalast töökogemust ning kohtunikueksami sooritamist. Samuti tuleks vastastikku tunnustada reguleeritud õiguselukutsete (advokaadid, prokurörid, notarid) eksameid. See soodustaks paindlikku liikumist ühelt alalt teisele, ära jääks liialt pikk ja ajamahukas väljaõpe. Süsteemi muutmine paindlikumaks avardab kindlasti õigusvaldkonnas töötavate spetsialistide kogemuslikku baasi. Näiteks annab prokuratuuriseadus võimaluse nimetada ringkonnaprokuröriks isiku, kes on töötanud ühe aasta prokurörina või kolm aastat kohtunikuna, politseiametnikuna, vandeadvokaadina või muul ametikohal, mis nõuab süvateadmisi karistusõigusest ja -menetlusest. Või näide politsei ja piirivalve seadusest: Politsei- ja Piirivalveameti peadirektoriks võib nimetada isiku, kellel on pikaajaline suure organisatsiooni juhtimise kogemus või pikaajaline juhtimiskogemus Siseministeeriumis, Justiitsministeeriumis, Kaitseministeeriumis, Politsei- ja Piirivalveametis, Kaitsepolitseiametis, Teabeametis, Päästeametis, Maksu- ja Tolliametis, prokuratuuris, vanglateenistuses või kohtus.

Teine küsimus, mille Riigikohtu esimees oma ülevaates seoses kohtunikuameti kitsaskohtadega tõstatas, oli see, kuidas hoida juba olemasolevaid ja ka alles ametisse astuvaid kohtunikke kohtunikuameti juures, motiveerides neid seda ametit valima kogu eluks. 1. juulil 2013 jõustus kohtute

seaduse regulatsioon, millega hüppeliselt suurendati kohtunike palka, kuid kaotati ära nende pikad puhkused ja eripensionid. Regulatsiooni eesmärk oli kogu riigis eripensionide kaotamine ning üleminek kogumispensionisüsteemile. Nagu elu on näidanud, palk üksi ei pruugi kompenseerida ära kaotatud sotsiaaltagatise ning see ei motiveeri pikemaks ajaks kohtunikuametisse jääma. Kaalumise koht on kohtunike lisapuhkusepäevade taastamine. Näiteks, kui kohtunik on töötanud üle viie aasta, oleks tema puhkus 38 päeva, kui ta on töötanud üle kümne aasta, siis 41 päeva jne. Teistes riikides on pigem tavaline siduda kohtunikuametiga seonduvaid hüvesid staažiga. Nii on see näiteks Saksamaal ja Soomes. Kaaluda võib ka kohtuniku palga sidumist staažiga. Millised iganes tulevad otsused kohtusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks, aga kindel on see, et need otsused tuleb teha. Peatun ka Riigikohtu esimehe ülevaate lisades antud statistikal. Aastatel 2010–2014 tuvastas Riigikohus seadussätete põhiseadusvastasuse kokku 98 kohtuasjas, sh kõrge riigilõivumäära põhiseadusvastasuse 59 otsuses. See ei tähenda, et Riigikogu ei kaalu seadusnormide loomisel nende kooskõla põhiseadusega. Põhiseaduspärasuse kontroll on seadusloome parlamentaarse etapi lahutamatu osa, ent kõiki elus aset leidvaid juhtumeid ei suuda ette näha ka kõige targem seadusandja. See, et mõned seadussätted osutuvad põhiseadusvastaseks, on paratamatu. Mõnikord võibki vastuolu ilmsiks tulla alles konkreetse kohtuvaidluse raames. Arvestada tuleb sedagi, et Riigikogu on kollegiaalne organ, kus on loomulik arvamuste paljus, samuti erinev arusaamine põhiseadusest. Ka Riigikohtu otsustega põhiseaduslikkuse järelevalve asjades kaasnevad sageli vähemusse jäänud kohtunike eriarvamused. Samas ei saa muidugi eitada, et nii mõnigi kord pidanuks parlament regulatsioonide põhiseaduspärasust põhjalikult analüüsima. Paraku on jäänud see tegemata kas majanduslangusest tingitud kiire menetlustempo (liiga kõrgete riigilõivude põhiseadusvastasus) või muude põhjuste tõttu. Leian, et seadusandliku ja kohtuvõimu koostöö toimib üldjoontes hästi. Kohtud mõistavad õigust, respektierides seadusandja mänguruumi ulatuses, mida põhiseadus võimaldab. Parlament peab andma endast parima, püüdes luua põhiseaduspäraseid õigusnorme. Küll aga teeb parlamendist vaadatuna murelikuks see, et Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse käigus tehtud 12 otsusega on regulatsioon tunnistatud põhiseadusvastaseks, kuid seadusandja ei ole algatanud põhiseaduspärase regulatsiooni kehtestamist, kuigi oleks pidanud seda tegema. Selle põhjuseks on mõnel juhul toodud finantside puudus (nt tulumiskohustuse puhul) või põhiseaduspärase lahenduse leidmise keerukus (nt relvaseaduses). Samas ei saa need olla ülesannete täitmata jätmise põhjused. Meil tuleb pingutada. Aitäh!

#### **12:04 Aseesimees Jüri Ratas**

Aitäh! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esindaja Jüri Adamsi!

#### **12:04 Jüri Adams**

Hea juhataja, palun kaheksa minutit!

#### **12:04 Aseesimees Jüri Ratas**

Kaheksa minutit.

#### **12:04 Jüri Adams**

Lugupeetud Riigikohtu esimees! Lugupeetud rahvaesindajad! Ma püüan Vabaerakonna volitusel peatuda kolmel teemal. Tegelikult on need samad teemad, millel peatusid ka eelkõnelejad. Kõigepealt arvan, et kohtunikekaadri, kohtunike hulga probleem, kuigi see Riigikohtu esimehele tundub arvatavasti kõige pakilisem, on tõenäoliselt kõige kergemini lahendatav. Selle aluseks on nähtus, mida ma nimetaksin kaadrivajaduse lainelisuseks. See on täiesti normaalne nähtus kõikides uutes riikides. Eesti ajaloos toimub see juba teist korda. See tähendab, et kui riik mingil hetkel luuakse, siis üldiselt täidavad uued tekkinud ametikohad ühe põlvkonna inimesed, kes lähevad enam-vähem ühel ajal ka pensionile. Kaugemas perspektiivis hakkavad niisugused lainevõnked vähenema. Ilmselt umbes saja aasta pärast lakkab see probleem olemast.

1960. aastal ilmus Loomingu Raamatukogus inglise autori C. N. Parkinsoni tekstide tõlkevalimik pealkirjaga "Parkinsoni seadus ja teisi administratiivalaseid uurimusi". Tegemist oli ühest küljest vaimuka sarkasmiga, aga teisest küljest kirjeldati seal tervet hulka tõsiseid ja omamoodi igavikulisi riigiehituslikke küsimusi. Praeguse teema kontekstis meenub eelkõige Parkinsoni lähenemine küsimusele, kuidas on kõige otstarbekam leida vabade ametikohtade täitmiseks sobivaid kandidaate.

Parkinsoni üldine vastus oli niisugune: kandidaatidele esitatavad nõuded tuleks koostada parasjagu nii ranged, et tuleb just nii palju kandidaate, kui on vabu kohti. Kui tekib olukord, kus konkursile ei ilmu piisavalt kandidaate, siis järelikult tuleb nõudmisi alandada.

Just niisugune olukord paistab praegu seisvat kohtunikekaadri komplekteerijate ees. Mina kardaksin pigem olukorda, kus kohtunikuks saamise nõuded lastakse liiga alla ja igale vabale kohtunikukohale hakkab püüdlema kümnekond kandidaati. Siis oleks asi praegusest tunduvalt raskem ja piinlikum. Samuti ei ole ma kindel, kas raha on see kuldvõtmeke, mis need kohad täidab. Tuleks riigieelarve poolt vaadata ja arvutada, kui palju võiks olla vajalik ja võimalik panustada eelarveraha ning kas see probleem ei ole lahendatav ilma raha lisamata.

Teine küsimus on põhiseaduslikkuse järelevalve ja selle kontrolli tulemuste rakendamise või järeltöö probleem. Kõik olulised tööd maailmas tehakse ära kahel meetodil: kas keegi on isiklikult huvitatud selle töö tegemisest või palgatakse-määratakse keegi, kelle igapäevane tööülesanne on vastav tööloik täita. See haakub küsimusega, milleks on Eesti Vabariigis vaja Justiitsministeeriumi. 1990. aastatel kujunes Justiitsministeerium meil superministeeriumiks, selliseks, nagu praegu on Rahandusministeerium. Aga kui suured eelnõud ja seadused said valmis, siis tekkis küsimus, millega täita ametnike tööpäevi. Minu arvates see tööloik, Riigikohtu otsuste rakendamine ja sellekohaste eelnõude Riigikogule esitamine, peaks olema Justiitsministeeriumi üks triviaalne, igapäevane tööloik. See tuleks arvatavasti kirjutada seadusesse ja ministeeriumi põhimäärusesse ning teha vastavad asjad konkreetsete inimeste tööülesandeks. Probleemi siin ei ole. Kui üldse kuskil mingi küsimus on, siis see, mis pärast seda ei ole senikaua juhtunud.

Siinkohal markeerin, et on olemas probleem Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi selliste otsustega, mis ei ole kõige paremini õnnestunud. Aeg-ajalt tuleb ette ka mõni selline, mille kohta aastaid hiljem omavahelistes vestlustes tunnistatakse, et see võib-olla ei olnud kõige parem otsus. Aga muidugi ei saa me Riigikohtult nõuda, et kunagisi otsuseid ümber tehtaks või tunnistataks, et on tehtud viga või otsus ei ole ajaproovile vastu pannud.

Viimane küsimus, mida tahan puudutada, on juristide professiooni kastide vaheseinte probleem. Eestis me kehtestasime algusest peale teatud keskaegse tsunftimudeli. See baseerus osalt ka sõjaeelse Eesti kogemusel, et on hulk erialakaste ja inimene liigub neis terve elu alt ülespoole. See on ebatüüpiline tänapäeva maailmas, kus edukad ja andekad inimesed liiguvad ülespoole üldiselt niimoodi, et umbes iga viie aasta tagant vahetavad eriala, hakkavad tegelema teise, tihti eelmisele isegi vastandliku erialaga. Ühiskonnale peaks olema kasulik, kui inimene saab oma võimeid maksimaalselt välja arendada, nii, et see oleks ka tema eneseteostuse maksimum. Nende kastide vaheseinad oleks vaja lõhkuda, et anda inimestele edasi-tagasi liikumise ruumi. Ma ei mõtle siin mitte ainult prokuröre ja advokaate, vaid kindlasti ka notareid, ja on olemas ka terve hulk väiksemaid, majandusvaldkonnas tegutsevate juristide tsunfte. Oleks vaja ka seda, et need inimesed saaksid tulla kas või siia Riigikokku. Eesti riigile ja rahvale oleks kasulik, kui mõnes sellises valdkonnas ennast teostanud ja enda teostamise huvi ammendanud inimene saaks suunduda kõrgemate eesmärkide poole. Mulle sugugi ei meeldi niisugune žargoonisõna nagu "inimkapital", aga ma arvan, et Eesti huvides on iga inimese looduslike ja töövõimete maksimaalne väljaarendamine. Sellega võiksime me tõsiselt tegelda. Aitäh!

## **12:04 Aseesimees Jüri Ratas**

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Enne kui ma selle punkti käsitlemise lõpetan, lubage mul Riigikogu nimel öelda Riigikohtu esimehele Priit Pikamäele suur tänu ettekande eest ja aitäh vastuste eest! Head ametikaaslased, ma tänan teid küsimuste eest ja arvamuste eest läbirääkimiste vóorus! Lõpetan esimese päevakorrapunkti käsitlemise. Kuna rohkem päevakorrapunkte ei ole, siis soovin teile jõudu meie töös. Istung on lõppenud.

Istungi lõpp kell 11.21.